

А. І. ТЮТЮН, кандидат ветеринарних наук

Н. І. КОС'ЯНЧУК, кандидат ветеринарних наук

З. С. МІСЬКЕВИЧ, магістр ветеринарної медицини

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЗАКОНОДАВЧИЙ БАЗИС ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ В УКРАЇНІ

Проведено аналіз нормативно-правових документів, які регламентують вміст генетично модифікованих організмів у харчових продуктах, кормах та сировині.

Ключові слова: нормативно-правові документи, генетично модифіковані організми, продукти, корми.

На сьогоднішній день розвиток генетичної інженерії досяг такого рівня, який перетворив її не тільки на реальну продуктивну силу, а й велику загрозу. Одночасно з визнанням економічної доцільності застосування генетично модифікованих організмів (ГМО) виникла проблема безпеки використання їх у сільському господарстві, харчовій промисловості та медицині [1]. З одного боку, використання ГМО дає можливість розв'язувати низку проблем: забезпечує переваги впровадження їх у сільському господарстві для підвищення врожайності культурних рослин та уникнення втрат при зберіганні врожаю, зменшення екологічного навантаження на навколишнє середовище за рахунок зниження використання гербіцидів, пестицидів, мінеральних добрив та інших агрохімікатів тощо, з іншого – впровадження ГМО передбачає необхідність гарантувати суспільству, що ці технології не заподіюватимуть шкоди здоров'ю людини та довкіллю[3]. Однією з умов такого гарантування є правове регулювання використання ГМО [5]. Введення системи контролю й всебічної експертизи харчової продукції, яка отримана з генетично модифікованих джерел, викликано, в першу чергу, турботою про безпеку людей [2].

Тому, **метою** нашої роботи було вивчення законодавчої бази України щодо обігу та використання продуктів, кормів та сировини, що містять генетично модифіковані компоненти.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалами для проведених досліджень слугували нормативно-правові документи, напрацьовані та прийняті в Україні по даній проблемі, протягом останніх 20 років.

Власні дослідження. До 31 травня 2007 року в нашій державі поводження з ГМО регулювалось лише Законом України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991, № 1023 – XII [68] та Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Тимчасового порядку ввезення, державного випробування, реєстрації та використання трансгенних сортів рослин в Україні», прийнятою у 1998 році. На початку 2002 року Україною був ратифікований „Картахенський протокол про біобезпеку”, який, зокрема, передбачав обов'язкове попередження країни – імпортера про завезення на її територію ГМО, якщо вона цей дозвіл

надала. А 12 вересня цього ж року було прийнято Закон України «Про приєднання до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття» (№ 152-IV).

Деякі положення щодо обігу і етикетування харчових продуктів, вироблених із ГМО, були внесені в такі законодавчі акти як Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 06.09.2005р. № 2809-IV, Закон України «Про дитяче харчування» від 14.09.2006р. № 142-V, Закон України про внесення змін до «Закону України про захист прав споживачів» від 1.12.2005р. № 3161-IV та інші правові документи.

Однак, незважаючи на наявність в українському законодавстві близько 90 правових документів, які містили норми щодо ГМО, вони фактично перебували за межами правового поля. Чому так сталося? По-перше, зазначені акти стосувалися лише окремих сторін використання таких організмів, а, по-друге, через відсутність власного закону не було створено і стрункої системи біобезпеки. В Україні окремі питання, пов'язані з ГМО, розглядалися певними структурами Міносвіти, МОЗ, Мінагрополітики, Мінприроди, але їх діяльність була не узгодженою, без чіткої взаємодії. «Тимчасовий порядок ввезення, державного випробування, реєстрації та використання трансгенних сортів рослин в Україні» фактично не діяв, тому що не передбачав логічного розподілу відповідальності ключових міністерств у рамках державного контролю за ГМО в Україні, а законодавчі акти, прийняті в державі останнім часом для вирішення даної проблеми, є запізненими та не завжди дієвими.

Один лише приклад: у 2008 році в результаті дослідження маркування продуктів харчування на ринку м. Черкаси на предмет ГМО жоден із 22 видів продуктів, які досліджувались, на етикетці не містив інформацію про наявність в ньому ГМ – матеріалу [4].

Слід зазначити, що лише окремі виробники, за власною ініціативою, розміщують на етикетці інформацію виключно про відсутність в продукті ГМО.

Кілька спроб прийняти відповідний закон були провалені трьома скликаннями Верховної Ради України. 5 років у парламенті пролежав проект, внесений ще у 2002 році. Він був прийнятий у першому читанні, і зрозуміло, що значною мірою не відповідав сучасним вимогам, однак його ігнорували, бо ухвалення закону – це початок створення системи, а саме вона не потрібна тим, хто має зиск від нинішньої невизначеності. І лише 31 травня 2007 року було прийнято Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» №1103-V, який встановив правила регулювання правових відносин у галузі генетично-інженерної діяльності, визначив засади використання генетично модифікованих організмів в Україні та повноваження суб'єктів – центральних органів виконавчої влади. Крім того, 1 липня цього ж року була прийнята Постанова КМ України «Питання обігу харчових продуктів, що містять генетично модифіковані організми та (або) мікроорганізми», яка стала важливим кроком у забезпеченні екологічних прав громадськості. 18 лютого 2009 року була прийнята інша Постанова КМ України «Про затвердження Порядку державної реєстрації генетично модифікованих організмів – джерел харчових продуктів, а також харчових продуктів, косметичних та лікарських засобів, які містять такі організми або отримані з їх використанням», а 13 травня цього ж року – Постанова КМ України «Про затвердження порядку етикетування харчових продуктів, які

містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг». 9 листопада 2010 року Міністерство охорони здоров'я України видало Наказ № 971 «Про затвердження Переліку харчових продуктів, щодо яких здійснюється контроль вмісту генетично модифікованих організмів».

Нині в Україні, крім перерахованих вище документів, чинні слідуючі нормативно-правові акти з питань ГМО:

– Технічний регламент «Генетично модифіковані продукти харчування та корми» (Директиви 1829/2003 ЄС від 22 вересня 2003 р.) (на експертизі в Держспоживстандарті України; розробник – Інститут харчової біотехнології та геноміки НАНУ);

– ДСТУ ISO 21572:2006 Продукти харчові. Методи аналізу для визначення генетично модифікованих організмів і похідних продуктів. Методи, які ґрунтуються на аналізі білків;

– ДСТУ CEN/TS 15568:2008 Продукти харчові. Методи виявлення генетично модифікованих організмів та їх похідних. Відбір проб;

– ДСТУ ISO 21569:2008 Продукти харчові. Методи виявлення генетично модифікованих організмів та їх похідних. Якісний метод на основі аналізу нуклеїнової кислоти;

– ДСТУ ISO 21570:2008 Продукти харчові. Методи виявлення генетично модифікованих організмів та їх похідних. Кількісний метод на основі аналізу нуклеїнової кислоти;

– ДСТУ ISO 21571:2008 Продукти харчові. Методи виявлення генетично модифікованих організмів та їх похідних. Екстракція нуклеїнової кислоти;

– ДСТУ ISO 24276:2008 Продукти харчові. Методи виявлення генетично модифікованих організмів та їх похідних. Основні вимоги і визначення;

– ДСТУ 6056:2008 Буряки. Методи визначення живих змінених організмів у насінневому та рослинному матеріалі з використанням полімеразної ланцюгової реакції;

– ДСТУ 5021:2008 Соя. Ідентифікація генетично модифікованих організмів. Ч. 1. Методи відбирання та правила готування проб;

– ДСТУ ISO/TS 21098:2009 Харчові продукти. Методи аналізу по визначенню генетично модифікованих організмів та похідних продуктів, створені на основі аналізу нуклеїнових кислот. Доповнення до стандартів ISO 21569, ISO 21570, ISO 21571, IDT;

Все вище викладене свідчить про достатню нормативно-правову базу щодо контролю продукції та сировини на предмет виявлення в них ГМО. Враховуючи небезпеку ГМО для здоров'я людини, відповідальність за наслідки рішень, що стосуються регулювання виробництва й збуту генетично модифікованих продуктів покладено виключно на уряди конкретних країн. В нашій державі за останні 20 років прийнято 6 Законів України, 4 Постанови Кабінету Міністрів, 9 ДСТУ, видано Наказ Міністерства охорони здоров'я України, які регламентують застосування ГМО і контролюють їх вміст в харчових продуктах. В липні 2009 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову, якою вніс зміни в попередню постанову в частині збільшення до 0,9% (замість 0,1%) вмісту ГМО в харчових продуктах. Ця поправка приводить маркування в Україні у відповідність до стандартів ЄС.

Є надія на те, що при дотриманні всіх зазначених у цих документах правил та вимог ми будемо знати, що їмо, якими косметичними та лікарськими засобами користуємося. Але враховуючи значне поширення ГМО в продуктах та сировині, що використовуються в останній час в Україні, можна стверджувати про малу реальну дієвість затверджених документів. В країні і досі відсутня чітка державна програма щодо обов'язкового контролю продуктів харчування, кормів, сировини та інших споживчих об'єктів на вміст ГМО.

Висновки:

1. За останні 20 років в Україні створена і затверджена вагома нормативно-правова база щодо вмісту ГМО в продуктах, кормах та сировині.

2. Відсутність державної програми щодо обов'язкового контролю вищезазначених об'єктів на вміст ГМО робить існуючу нормативно-правову базу документів недієвою та малокорисною.

Список використаної літератури:

1. *Вонский М. С.* Генетически модифицированные источники: за и против /М. С. Вонский, Е. В. Курчакова //Материалы научн.конф. «Пост-геномная эра в биологии и проблемы биотехнологии». –Казань, 17-18 июня 2004г. – М., 2004. – С.9.

2. *Дудов В. І.* Правові питання міжмежевого переміщення генетично змінених живих організмів /В. І. Дудов, А. Г. Голиков, О. Е. Потехін, О. А. Красовський //Біотехнологія. – 1999. – №6. – С.80 – 85.

3. *Дымань Т. Н.* Питание человека в XXI веке / Т. Н. Дымань, С.И.Шевченко. – К. : Либра, 2008. – 108 с.

4. *Мельник Т. О.* Дослідження маркування продукції на предмет генетично модифікованих організмів на ринку м. Черкаси / Т. О. Мельник, Т. В. Свистун // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія «Економічні науки» . – 2008. – Випуск 22. – С. 165 – 168.

5. <http://zakon.rada.gov.ua>.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЙ БАЗИС ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ГЕНЕТИЧЕСКИ МОДИФИЦИРОВАННЫХ ОРГАНИЗМОВ В УКРАИНЕ / А. И. Тютюн, Н. И. Косьянчук, З. С. Миськевич

Проведён анализ нормативно-правовых документов, которые регламентируют содержание ГМО в пищевых продуктах, кормах и сырье.

Ключевые слова: нормативно-правовые документы, генетически модифицированные организмы, продукты, корма.

STATUTORY BASIS ON USE GENETICALLY the MODIFIED ORGANISMS IN UKRAINE / A. I. Tyutyun, N. I.Kosyanchuk, Z. S.Miskevich

The analysis of normative and legal documents which regulate the maintenance of GMO in foodstuff, sterns and raw materials is carried out.

Keywords: normative and legal documents, genetically the modified organisms, products, stern.

Рецензент – кандидат ветеринарных наук А. І. Кобиш